

KINGA WISŁOWSKA

Uniwersytet Rzeszowski
wikinga@op.pl

Dlaczego dzieci nazywają mnie „innym”, a nauczyciele patrzą na mnie „inaczej”? – temat niepełnosprawności w szkole XXI wieku

Streszczenie

Artykuł przybliży tematykę związaną z edukacją szkolną dotyczącą niepełnosprawności w szkole XXI w. Przedstawia on podstawowe kwestie wiążące się z dysfunkcjami fizycznymi oraz psychicznymi, jak również omawia ich specyfikę. Skupia się na zagadnieniu wykluczenia ucznia z niepełnosprawnością z grupy klasowej i pokazuje działania nauczyciela zapobiegające temu wykluczeniu. Zawiera też kilka propozycji lekcyjnych wykorzystujących jedną z metod arteterapeutycznych – teatr Kamishibai, które pomogą uczniom w odpowiedzi na pytania: Czym jest niepełnosprawność? Czy niepełnosprawność uniemożliwia nawiązanie koleżeńskich relacji?

Słowa kluczowe: niepełnosprawność, uczeń niepełnosprawny, arteterapia, Kamishibai

Współczesna edukacja szkolna stale jest doskonalona i krytykowana. Władze państwowe i ministerialne wciąż dyskutują nad jej kształtem, który rzekomo należałoby zmienić. Nauczyciele zaznaczają, że obszerny program przypadający na okres dziesięciu miesięcy (czyli rok szkolny) pozostaje niemożliwy do zrealizowania. Natomiast uczniowie z coraz mniejszą chęcią zasiadają do nauki. Często podkreślają, iż treść podręczników lub lektur¹ proponowanych w poszczególnych klasach szkoły podstawowej czy ponadpodstawowej nie jest warta zainteresowania. Ponadto niezbyt przychylnie traktują lekcję zapisaną w planie jako godzina wychowawcza, ponieważ, jak twierdzą, nie prezentuje ona żadnych istotnych treści. Nie poświęca uwagi relacjom pomiędzy klasowymi kolegami i koleżankami, a stanowi czas przewidziany na przekazanie nauczycielowi usprawiedliwień dotyczących nieobecności.

¹ A. Kucharska-Babula, *Bolesława Prusa wariacje na temat... Kilka uwag o wychowaniu do lektury adeptów sztuki muzycznej* [w:] *Lektura wobec wyzwań współczesności*, red. D. Karkut, A. Kucharska-Babula, Rzeszów 2020, s. 66.

Niepełnosprawność jako temat tabu

Uczniowie nie zawsze otrzymują szansę na rozmowę dotyczącą wielu istotnych kwestii. Jedną z nich jest **niepełnosprawność**, temat często pomijany podczas rozmów z nauczycielami, psychologami lub pedagogami szkolnymi. Niektórzy wciąż traktują go jako tzw. temat tabu², wzbudzający zdenerwowanie lub nawet strach.

Niepełnosprawność jednak pojawia się w naszej codzienności coraz częściej. I nie jest ona związana tylko i wyłącznie z osobami niezdolnymi do poruszania się samodzielnie. We współczesnej szkole uczeń może spotkać się z wieloma odmianami niepełnosprawności³; należą do nich:

- niepełnosprawność ruchowa, uniemożliwiająca wykorzystanie zdolności motorycznych ciała, często związana z zaburzeniami funkcjonowania układu nerwowego, trwałymi urazami lub wadami genetycznymi⁴,
- niepełnosprawność intelektualna, określana również jako upośledzenie umysłowe, związana z wadami rozwojowymi⁵, a cechuje się przede wszystkim obniżonym poziomem intelektualnym i niemożnością wykonywania najprostszycy czynności samoobsługowych⁶ oraz zaburzeniami mowy,
- niepełnosprawność psychofizyczna, której przyczyną są choroby somatyczne,
- niepełnosprawność sensoryczna, objawiająca się nieprawidłowym funkcjonowaniem zmysłów, a w szczególności wzroku i słuchu,
- niepełnosprawność sprzężona⁷, na którą składają się minimum dwie różne niepełnosprawności,
- niepełnosprawność związana z chorobą przewlekłą (niosącą za sobą trwałe zmiany biologiczne⁸) np. padaczką⁹.

Pierwszym zagadnieniem, któremu należy poświęcić uwagę, jest sposób postrzegania dziecka z niepełnosprawnością przez społeczeństwo. Oczywiście dla człowieka pierwszym i najważniejszym środowiskiem pozostaje dom rodzinny¹⁰, gdzie funkcjonuje na co dzień. Właśnie tam powinien on otrzymać odpowiednią

² <https://www.ortograf.pl/slownik/tabu> [20.03.2022].

³ <https://stat.gov.pl/Klasyfikacje/doc/icd10/pdf/ICD10TomI.pdf> [22.03.2022].

⁴ <https://pedagogika-specjalna.edu.pl/pedagogika-lecznicza/dziecko-z-niepelnosprawnoscia-ruchowa/> [20.03.2022].

⁵ Tamże [20.03.2022].

⁶ M. Kościelska, *Upośledzenie umysłowe a rozwój społeczny*, Warszawa 1984, s. 200–261.

⁷ <https://epedagogika.pl/uczniowie-z-orzeczeniem/co-to-sa-niepelnosprawnosci-sprzezzone-5222.html> [21.03.2022]; M. Zatorska, *Niepełnosprawność sprzężona – wybrane zagadnienia teorii i praktyki pedagogicznej*, Olsztyn 2015, s. 41–55.

⁸ Zob. K. Fenik-Gaberle, R. Kałucka, *Dziecko niepełnosprawne oraz chore przewlekle a przeemoc w rodzinie. Rozpoznanie. Scenariusze szkolenia dla pracowników oświaty*, Warszawa 2019, s. 9.

⁹ Zob. D. Dunin-Wąsowicz, *Etiologia padaczki [w:] Padaczka i inne zaburzenia napadowe u dzieci*, red. D. Dunin-Wąsowicz, Warszawa 2013, s. 23–27.

¹⁰ Zob. m.in.: A. Twardowski, *Sytuacja rodzin dzieci niepełnosprawnych [w:] Dziecko niepełnosprawne w rodzinie*, red. I. Obuchowska, Warszawa 1991, s. 18–53; B. Dymara, *Dom rodzinny w literaturze i życiu dziecka [w:] Dziecko w świecie rodziny. Szkice o wychowaniu*, red. B. Dymara, Kraków 1998, s. 141; F. Wojciechowski, *Niepełnosprawność. Rodzina. Dorastanie*, Warszawa 2007, s. 58–103.

opiekę związaną z rehabilitacją oraz miłością obojga rodziców. Często zdarza się jednak, że dziecko z dysfunkcją fizyczną lub umysłową nie jest traktowane we właściwy sposób, tzn. z empatią i zrozumieniem.

NASZA KLASA i dziecko z niepełnosprawnością funkcjonujące w niej

Kolejną rzeczywistość, w której dziecko zmuszone jest funkcjonować (od skończenia siódmego roku życia), stanowi szkoła. Istotnym elementem pozostaje tu przede wszystkim społeczność klasowa oraz nauczyciel wychowawca, obejmujący daną grupę uczniów swoją kompetentną opieką. Naturalnie, nie należy on do społeczeństwa klasowego, ponieważ jego relacje z uczniami przybierają inny kształt niż relacje pomiędzy dziećmi. Nauczyciel musi więc zadbać o dobre samopoczucie każdego ze swoich wychowanków oraz dopilnować, aby ich zachowanie w murach szkoły spełniało wymogi określone m.in. w statucie szkoły, programie wychowawczo-profilaktycznym oraz szkolnym regulaminie.

Uczniowie wspólnie uczęszczający do tej samej klasy są odpowiedzialni za ukształtowanie jej jako grupy społecznej. Jak podkreślała Halina Sowińska w książce *Klasa jako zespół wychowawczy*, klasa szkolna jest grupą społeczną związaną ze wspólnymi celami łączącymi jej członków, ale również z ich osobową indywidualnością, której nie zawsze cele te odpowiadają¹¹. Wobec tego nauczyciel musi pamiętać, że każdy uczeń pozostaje osobą kierującą się swoimi osobistymi przekonaniem i zasadami.

Dzieci składające podanie z prośbą o przyjęcie do szkoły nie mają żadnego wpływu na to, w jakiej klasie przyjdzie im się uczyć przez kolejnych kilka lat. Zdarza się, że nie radzą sobie w kontaktach międzyludzkich, a przez to nie czują się dobrze podczas lekcji oraz przerw. Oczywiście w każdej klasie odnajdziemy osoby odgrywające specyficzne role (takie jak: szef, krytykant, dobry uczeń, buntownik, ekspert, mediator, gwiazda, generator pomysłów, kozioł ofiarny, a nawet błazen¹²). Zadania, jakie podejmują wychowankowie, np. decydowanie w istotnych dla innych kwestiach (choćby miejscu wycieczki szkolnej), rozśmieszanie lub pozostawanie na uboczu i nieangażowanie się w sprawy klasy, determinują wypełnianą funkcję i pozwalają zająć specyficzne miejsce w tworzącej się hierarchii. A jeśli w klasie pojawi się dziecko z niepełnosprawnością, to jaką rolę przyjmie? Na to pytanie nie można odpowiedzieć jednoznacznie. Na początku musimy zastanowić się, czy taki uczeń zostanie dopuszczony do klasowego społeczeństwa, a może już na początku będzie po prostu odrzucony?

Dziecko z niepełnosprawnością budzi różne emocje wśród uczniów. Czasem jest przyjmowane jako kolejny kolega lub koleżanka, a czasem jako ktoś, kto w ogóle nie powinien przebywać w budynku szkoły, bo jest *inny*. Nie wygląda tak, jak wszyscy wokół, inaczej się zachowuje, nie potrafi porozmawiać z kole-

¹¹ H. Sowińska, *Klasa szkolna jako zespół wychowawczy*, Warszawa 1974, s. 54.

¹² <http://mpppkrosno.pl/klasa-jako-grupa-spoeczna-role-grupowe-pomoc-czy-przeszkoda-w-pracy-nauczyciela/> [20.03.2022].

gami, a jeśli już podejmuje taką próbę, to nie wypełnia jej całkowicie. Pozostali uczniowie nie potrafią tego zrozumieć i tu właśnie niezbędna okazuje się pomoc nauczyciela, który wyjaśni im, dlaczego ich klasowy kolega jest taki, a nie inny.

Niestety, nawet po próbie rozmowy z wychowawcą na temat koleżanki lub kolegi z niepełnosprawnością nie wszyscy podopieczni będą w stanie zaakceptować jej czy jego towarzystwo. Może dojść nawet do aktów przemocy słownej lub fizycznej względem *innego* ucznia. Takie zachowanie ujawnia się w wielu placówkach oświatowych, a jego przejawy niewątpliwie zniechęcają dziecko z niepełnosprawnością do uczęszczania do szkoły oraz utrudniają mu akceptację swojej własnej osoby.

On naprawdę jest *inny*? – niewidoczna i widoczna niepełnosprawność

Niektórych form niepełnosprawności nie da się dostrzec gołym okiem i dzieci jej po prostu nie zauważają. Zespół Downa czy porażenie mózgowe wyraźnie widać, każdy ma szansę spojrzeć na skośne oczy czy ociężałe ruchy związane z wiotkością mięśni albo wózek inwalidzki. Istnieją też takie niepełnosprawności, których nie zobaczymy. Do nich właśnie należy wspomniana już wcześniej padaczka, objawiająca się tylko w czasie ataku. W książce pt. *Kto ukradł jutro?*¹³ autorka Olga Ptak opisała przypadek chorej, choć pozornie zdrowej koleżanki, zmagającej się z napadami padaczkowymi, których obecność dzieci tłumaczyły jako momenty zamyślenia, bo przecież dziewczynka według nich była kimś *zwyczajnym*. Moglibyśmy powiedzieć – przeciętnym dzieckiem, a jednak borykała się z pewną niepełnosprawnością. Tak, borykała się. A inne dzieci żyjące między nami?

Wiele osób nie chce dostrzec niepełnosprawności, nawet u własnego dziecka. Nauczyciele proszą rodziców o wizytę w poradni psychologiczno-pedagogicznej, ale oni nie przystają na taką propozycję. Niepełnosprawność nie zawsze przejawia się wadami, które są tak widoczne, że nie można im zaprzeczać. Czasami jest odkrywana po kilku lub kilkunastu latach od narodzin człowieka. Jedną z takich przypadłości określa się mianem autyzmu.

Autyzm to zaburzenie objawiające się wycofaniem się dziecka ze społecznego życia. Dorastający człowiek nie podejmuje prób wspólnego spędzania czasu z rówieśnikami lub rozmów z nimi. Rodzice tłumaczą takie postępowanie jako nieśmiałość, a część z nich nie chce dopuścić myśli, że może mieć ona podłoże genetyczne. Dziecko, któremu przychodzi zmierzyć się z autyzmem, często zachowuje się inaczej. Jego mowa rozwija się wolniej, przez długi czas potrafi skupiać swój wzrok na jednym punkcie, a kiedy stale powtarzający się rytm dnia zachwieje się, to reaguje bardzo gwałtownie. Osoby zmagające się z tego rodzaju niepełnosprawnością spotykane są dość często, a przez to możemy odnaleźć coraz więcej literackich bohaterów pochodzących z książek przeznaczonych dla dzieci i młodzieży lub postaci filmowych zmagających się właśnie z autyzmem, który na stałe zago-

¹³ O. Ptak, *Kto ukradł jutro? czyli Dlaczego nie jestem jak z obrazka*, Katowice 2021, [audiobook].

ścił w kulturze masowej. W ostatnich latach (od 2012) bardzo popularna stała się seria książek autorstwa znanej piosenkarki, Agnieszki Chylińskiej, w której postać chłopca nazywanego przez rodzinę Gilerem¹⁴ próbuje radzić sobie z autyzmem. Autystycy zagościli również w serialowych produkcjach, np. *Przyjaciółkach* (tam jedna z głównych bohaterek dowiaduje się, że jej dziecko cierpi na autyzm) oraz *The Good Doctor* (gdzie fabuła przedstawia poczynania znakomitego chirurga – autystyka), jak i wielu innych produkcjach. Bardzo popularnym tematem stało się ostatnio również schorzenie ze spektrum autyzmu¹⁵ – zespołem Aspergera (jest to schorzenie dużo trudniejsze do zdiagnozowania niż sam autyzm). Dzieci zmagające się z tą przypadłością często są kojarzone z ponadprzeciętną inteligencją, jak również zdolnościami przewyższającymi rówieśników. Nie możemy jednak zakładać, że każdy człowiek z zespołem Aspergera ma nadzwyczajne kompetencje w wybranych dziedzinach. Są tacy, którzy po prostu nie otrzymali ich od losu.

Dziecko z niepełnosprawnością potrzebuje wsparcia, w szczególności ze strony najbliższej rodziny. Codziennie docierają do niego rozmaite sygnały, wśród których są też komentarze osób nieumiejących zaakceptować niepełnosprawności drugiego człowieka. Oto kilka wypowiedzi, zwracających uwagę na nietolerancję dzieci niepełnosprawnych¹⁶:

Sama nie raz byłam świadkiem jak ludzie traktują osobę niepełnosprawną..., jakby była zakażona jakim trądem, którym można się zarazić. Poza tym w naszym kraju nie ma ani trochę wsparcia dla rodzin, które mają niepełnosprawnego potomka...

Dlaczego moje dziecko nie może mieć pięknych ubrań i bucików? Bo jest gorsze? Niestety taki mamy stereotyp w naszym społeczeństwie...

Mieszkamy w Londynie. Pojechaliśmy kiedyś całą rodziną do pubu, usiedliśmy w ogródku. Syn ma głębokie upośledzenie umysłowe. W pewnej chwili zaczął mocno się awanturować. Staraliśmy się go uspokoić. Parę metrów od naszego stolika siedzieli Anglicy: rodzice, dwójka dzieci i dziadkowie. W pewnym momencie dziadek głośno powiedział, że takie dzieci jak mój syn psują apetyt i nie powinny być wystawiane na publiczny widok. Popłakałam się...

¹⁴ Do serii tej należą m.in. powieści: *Zezia i Giler* (Bielsko-Biała 2014) oraz *Zezia, Giler i Oczak* (Bielsko-Biała 2014).

¹⁵ Zob. A. Prokopiak, *Diagnoza funkcji poznawczych u osób ze spektrum autyzmu – wybrane aspekty* [w:] *Osoby ze spektrum autyzmu w biegu życia*, red. A. Prokopiak, Lublin 2020, s. 111–117.

¹⁶ Poniższe wypowiedzi pochodzą z forów internetowych: <https://forum.szafa.pl/13/5638625/mam-niepelnosprawne-dziecko.html> [20.03.2022]; <https://www.edziecko.pl/rodzice/56,79318,24001663,matka-niepelnosprawnych-dzieci-tez-chcemy-gdzies-wyjsc-fajnie.html> [20.03.2022]; <https://kobieta.wp.pl/wychowuje-dziecko-z-niepelnosprawnoscia-czesc-osob-sie-od-nas-odsunela-6723165346073440a> [20.03.2022].

Jeśli niepełnosprawność jest właśnie tak postrzegana przez społeczeństwo, to przed nauczycielem stoi trudne zadanie, a mianowicie ukazanie uczniom jej prawdziwego oblicza. Warto więc zastanowić się też nad rzeczywistością, w której przyszło funkcjonować dziecku z niepełnosprawnością. Jego nauka samodzielności na pewno potrwa znacznie dłużej, a akceptacja przez otoczenie będzie dużo bardziej skomplikowanym procesem. Dziecko z niepełnosprawnością spotka się z dokuczliwymi komentarzami lub aktami przemocy. Należy więc zastanowić się nad sposobem pracy zarówno z uczniem z niepełnosprawnością, jak również z uczniami, którym chcemy przybliżyć temat niepełnosprawności. Istnieje wiele metod, które będą w tym przypadku pomocne, np. próby dyskusji nad niepełnosprawnością lub rozmaite odmiany arteterapii.

Arteterapia, która ukáže *innego* człowieka

Jedną z metod arteterapeutycznych, jaką możemy wykorzystać podczas lekcji polskiego, jak również godziny wychowawczej, jest teatr Kamishibai (technika pochodząca z Japonii, określana również jako papierowy teatr). Służy ona głównie do rozwoju kompetencji z zakresu motoryki małej oraz umiejętności wyrażania własnych emocji przy pomocy rysunku lub kukiełek. Nauczyciel może zastosować ją do omówienia samego zagadnienia niepełnosprawności, jak również do pracy podczas lekcji, a tym samym poddać obecnych w klasie uczniów arteterapii. Poniżej znajduje się kilka propozycji takiej lekcji:

- 1) Lekcja 1 – *Stwórzmy własny teatr!*
 - Uczniowie odczytują tekst opowiadania przedstawiającego losy dziecka z niepełnosprawnością (wybór tekstu należy do nauczyciela, może wykorzystać on opowiadania autorstwa Doris Brett¹⁷ przedstawiające losy dzieci z niepełnosprawnością).
 - Polecamy im, aby stworzyli plan wydarzeń.
 - Do każdego punktu uczniowie (podzieleni na grupy) rysują scenkę.
 - Kompletujemy zestaw rysunków.
 - Przedstawiamy teatr w teatrze Kamishibai.
 - Podejmujemy dyskusję na forum klasy dotyczącą niepełnosprawności i problemów z nią związanych.
- 2) Lekcja 2 – *Opowiem Wam lekturę...*
 - Nauczyciel zapowiada uczniom, że dziś zaprosi ich na małe przedstawienie, następnie poleca im np. zgaszenie światła, ustawienie rzędów krzeseł i prosi o zajęcie miejsc.
 - Nauczyciel przechodzi do prezentacji lektury (jej tematyka może być związana z niepełnosprawnością lub chorobą nieuleczalną np. *Oskar i Pani Róża Érica* Emmanuela Schmitta) w formie teatru Kamishibai (aby przed-

¹⁷ Zob. D. Brett, *Bajki, które leczą*, cz. 2, Gdańsk 2002.

- stawienie było bardziej atrakcyjne, możemy dołożyć rozmaite rekwizyty, np. zapalić świece).
- 3) Lekcja 3 – *Kolorowa charakterystyka osoby z niepełnosprawnością*
- Zaczynamy od dyskusji nad tym, czym jest symbol i jaką symboliką zostały obdarzone poszczególne kolory.
 - Zadaniem ucznia jest stworzenie rysunku przedstawiającego jego spotkanie z osobą z niepełnosprawnością, wykorzystując do tego odpowiednie kolory – tak, aby one właśnie oddawały emocje towarzyszące uczniowi podczas spotkania z kolegą lub koleżanką z niepełnosprawnością.
 - Uczeń prezentuje swoje dzieło w oknie teatru Kamishibai, dokonując jednocześnie ustnej charakterystyki, a tym samym porusza kwestię emocji oraz obaw towarzyszących mu podczas takiego spotkania.
- 4) Lekcja 4 – *Czy teatr jest tylko cieniem rzeczywistości, a niepełnosprawny jedynie niewyraźnym odbiciem człowieka?*
- Zaczynamy od postawienia klasie pytań: Czym jest cień? Jak można go wykorzystać? O co chodzi w teatrze cieni? Jakie emocje wywołuje on u odbiorców?
 - Przechodzimy do pogadanki na temat niepełnosprawności.
 - Rozdajemy uczniom czarne kartki papieru (i inne potrzebne artykuły: patyczki, taśmę klejącą, klej itp.). Ich zadaniem jest stworzenie z nich „postaci-cieni” i „rekwizytów-cieni” związanych z niepełnosprawnością.
 - Do teatru wkładamy kalkę (odpowiednio wcześniej przygotowaną).
 - Tworzymy teatr cieni związany z tematyką niepełnosprawności.

Powyższe propozycje mogą być poddane indywidualnej modyfikacji starającego się wykorzystać je nauczyciela, ale należy pamiętać o tym, że temat niepełnosprawności nie może pozostać ominięty lub potraktowany wybiórczo. Teatr Kamishibai nie wyklucza zastosowania innych metod arteterapeutycznych. Prowadząc lekcję opierającą się na przedstawieniu odbywającym się w oknie teatru, nauczyciel może wykorzystać również elementy plastykoterapii lub muzykoterapii¹⁸, a tym samym wpłynąć na większość zmysłów uczniów oraz ułatwić kompetentny odbiór sztuki.

Zakończenie

Temat niepełnosprawności jest i zawsze pozostanie aktualny. My, jako nauczyciele, wychowawcy i pedagodzy, nie możemy pomijać go podczas prowadzonych przez nas zajęć, ale wręcz przeciwnie, przybliżać zagadnienia z nim związane uczniom znajdującym się pod naszą pieczę. Dla niektórych z nich jedynie szkolne lekcje będą szansą na dostrzeżenie wyjątkowości osób z niepełnosprawnością.

¹⁸ Więcej informacji dotyczących tych metod arteterapeutycznych możemy odnaleźć w następujących pozycjach: G.D. Oster, P. Gould, *Rysunek w psychoterapii*, przeł. A. Kacmajor, M. Kacmajor, Gdańsk 1999; *Dziecko w świecie muzyki*, red. B. Dymara, Kraków 2000; M. Przychodzińska, *Wychowanie muzyczne. Idee, treści, kierunki rozwoju*, Warszawa 1989.

Bibliografia

- Adamczykowa Z., *Literatura dla dzieci. Funkcje. Kategorie. Gatunki*, Warszawa 2001.
- Balcerek M., *Rozwój wychowania i kształcenia dzieci upośledzonych umysłowo. Zarys historyczny*, Warszawa 1981.
- Barciś A., *Rubinek* [w:] tegoż i in., *Bajkoterapia czyli dla małych i dużych o tym, jak bajki mogą pomagać*, Warszawa 2009.
- Barnes C., Mercer G., *Niepełnosprawność*, przeł. P. Morawski, Warszawa 2008.
- Bilbao A., *Mózg dziecka. Przewodnik dla rodziców*, przeł. Z. Zawadzki, Wrocław 2018.
- Borowska-Kociemba A., Krukowska M., *Poznaję i rozumiem świat. Przewodnik dla nauczyciela*, Gdańsk 2016.
- Chimicz D., *Młdzież z niepełnosprawnością intelektualną wobec własnej sytuacji życiowej*, Lublin 2015.
- Chlebowska E., *Wychowanie. Najtrudniejsza ze sztuk pięknych*, b.m., 2014.
- Choroba, niepełnosprawność, cierpienie oraz postawy wobec nich – w teorii i badaniach*, red. E. Ząsępa, Warszawa 2010.
- Dziecko niepełnosprawne w programach oddziaływań wyrównawczych*, red. K. Barłóg, Rzeszów 2007.
- Ekiert-Grabowska D., *Dzieci nieakceptowane w klasie szkolnej*, Warszawa 1982.
- Ganczarska M., *Spotkania z fikcyjnym terapeutą. Jak tworzyć i czytać dzieciom opowiadania korygujące w ramach interwencji terapeutyczno-wychowawczych*, Opole 2015.
- Hryniewicka K., *Baśń w życiu dziecka. Cechy, funkcje, rola baśni w życiu dziecka, baśnioterapia*, Warszawa 2019.
- Jankowski A., *Psychologia społeczna a zagadnienia wychowania*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1980.
- Korczak J., *Jak kochać dziecko*, Warszawa 1992.
- Krupa B., Sowa J., *Pedagogika specjalna. Zarys tematyki*, Rzeszów 2021.
- Kucharska-Babula A., *Integracja literatury i muzyki na lekcjach języka polskiego w dobie II reformy etapu kształcenia* [w:] *Integracja wczoraj i dziś w kształceniu polonistycznym*, t. 1, red. A. Kucharska-Babula, A. Jakubowska-Ożóg, E. Mazur, Rzeszów 2013.
- Lipkowski O., *Pedagogika specjalna*, Warszawa 1981.
- Rzeźnicka-Krupa J., *Niepełnosprawność i świat społeczny. Szkice metodologiczne*, Kraków 2009.
- Sowa J., *Pedagogika specjalna. Wybrane problemy*, Rzeszów 1985.
- Staniek M., *Melorytmiczna koncepcja wspomagająca naukę czytania. Etap 1. Muzykę słyszymy – litery widzimy*, Rogów 2018.
- Wojnarowska A., *Niepełnosprawność intelektualna w publicznym i prywatnym dyskursie*, Kraków 2010.
- Z problematyki autyzmu*, red. J. Kruk-Lasocka, Wrocław 1994.
- Zaborowski Z., *Stosunki społeczne w klasie szkolnej*, Warszawa 1964.
- Zatorska M., *Niepełnosprawność sprzężona – wybrane zagadnienia teorii i praktyki pedagogicznej*, Olsztyn 2015.
- Zawadzka E., Rawa-Kochanowska A., *Magiczny świat baśni i bajek. Metafory i symbole w procesie wspomagania rozwoju dziecka*, Warszawa 2015.
- Zielińska-Czopek M., *Autokraci czy demokraci? Nauczycielskie kierowanie pracą klasy szkolnej*, Rzeszów 2021.
- Żurkowski B., *Literatura – Wartość – Dziecko*, Kraków 1999.

Why do children call me “different”, and why do teachers see me “different”? – the topic of disability in the 21st century school

Abstract

The paper discusses issues related to school education in the 21st century school with regard to disability. It presents the basic issues related to physical and mental dysfunctions, as well as discusses

their specificity. It focuses on the issue of the exclusion of the disabled pupil from a class group and shows the teacher's actions to prevent this exclusion. It also contains several lesson proposals using one of the art therapy methods, Kamishibai Theater, which will help students answer the questions: What is disability? Does disability prevent the establishment of friendly relationships?

Keywords: disability, disabled student, art therapy, Kamishibai

Kinga Wisłowska, magister, absolwentka Uniwersytetu Rzeszowskiego, wieloletni członek oraz przewodnicząca Sekcji Dydaktyków Koła Naukowego Polonistów UR.